

Pouk, ki navduši

Andreja Robič
Osnovna šola Selnica
ob Dravi

Projekt Spoznajmo pisatelja na Osnovni šoli Selnica ob Dravi

Povzetek: Zaradi velikega pomena, ki ga imajo razvite bralne sposobnosti v vsakdanjem življenju, se v osnovni šoli knjižničarji in učitelji prizadevajo pri učencih vedno bolj vzbuditi interes za branje, pomagati učencem avtomatizirati bralno tehniko, oblikovati bralne navade učencev in o pomenu in vrednosti branja osveščati starše. Na šoli ugotavljamo, da začne branje v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju (VIO) osnovne šole upadati. Kako smo se tega problema lotili na naši šoli, bom predstavila v prispevku. **Ključne besede:** branje, motivacija za branje, bralna pismenost, bralni projekt, učenci drugega VIO, spodbujanje branja. **»Meet a Writer« Project at Osnovna šola Selnica ob Dravi Primary School. Abstract:** In light of the great importance that developed reading skills have in everyday life, librarians and teachers in primary school strive to pique an interest in reading among the pupils, to help the pupils automatize their reading technique, shape the reading habits of pupils, and inform the parents about the importance and value of reading. The school has established that reading begins to decline in the second educational triad (VIO) of primary school. The paper presents how the school has begun to tackle this problem. **Key words:** reading, motivation for reading, reading literacy, reading project, pupils of the 2nd educational triad VIO, promoting reading.

Uvod

Branje in bralna motivacija

S procesom branja se srečujemo vsak dan, praktično na vsakem koraku, v različnih življenjskih okoliščinah: v šoli, na fakulteti, na delovnem mestu, doma, v trgovini, tudi ob gledanju televizije in pri delu z računalnikom. Danes si praktično ne znamo predstavljati funkcioniranja v družbi brez obvladovanja spretnosti branja.

Definicijo branja nam jasno in natančno poda Grosmanova (2004, str. 10), ki pravi, da je branje »zapleten večstopenjski proces, ki poteka od začetnega zaznavanja, v katerem bralec iz grafičnih elementov kroga in premice, ki sestavljajo vse črke abecede, razbira besede in povedi ter z njihovim medsebojnim povezovanjem »proizvaja« ali »tvori« razumljiv pomen, ki ga psihologi opisujejo kot mentalno predstavitev besedila ...«.

Dandanes ljudje beremo različne vrste besedil, za potrebe izobraževanja in zaradi prostočasnih potreb in torej z različnimi nameni. Kordigel (1990)

strokovno navaja, da glede na namen lahko razlikujemo med dvema osnovnima vrstama branja, in sicer med pragmatičnim branjem (iskanje in zbiranje informacij) in literarnoestetskim branjem (zazibanje v prijeten svet domišljije, estetsko doživljanje literature).

Branje je zelo pomembno, saj se nam pri tej dejavnosti razvijajo različne bralne sposobnosti oz. zmožnosti. O celostno razviti bralni zmožnosti pa ponavadi govorimo takrat, kadar zna bralec brati različne vrste besedil, in sicer v skladu s posebnimi zahtevami besedila in svojo trenutno potrebo. Načrtno razvita bralna zmožnost pa ima vse značilnosti spretnosti, ne pa znanja: ko jo obvladamo, je ne pozabimo več (Grosman, 2004).

Velik pomen ima branje predvsem za otroke. Z branjem si otroci razvijajo jezikovne in intelektualne zmožnosti, bogatijo si besedni zaklad, usvajajo znanja s področij, ki jih zanimajo. Z branjem leposlovja se spodbuja otrokova domišljija, čustvena plat, oblikuje se tudi otrokov literarni okus (Jamnik, 2002). Branje ima nadvse pomembno funkcijo tudi pri učenju za potrebe šole. Sodobni

bralni pouk si za cilj postavlja pripeljati učence ob koncu obveznega šolanja do stopnje bralne pismenosti, pri tem pa je kot ključna sestavina pismenosti pomembna motivacija za branje.

Zunanja in notranja motivacija za branje

Pri pregledu strokovne literature pogosto naletimo na delitev na zunanjo in notranjo motivacijo. Na splošno velja, da je notranja motivacija za branje tista, ki izhaja iz notranje želje in potreb posameznika, bolj učinkovita od zunanje in vodi do trajnejšega bralnega interesa. Zunanjo motivacijo pa spodbujajo zunanji dejavniki (npr. ocena, pohvala) in vpliva na vedenje začasno in zato ne vodi do trajnih interesov. Za izrazito zunanje motiviranega bralca je prebrana knjiga le sredstvo, da dobi npr. dobro oceno, za notranje motiviranega bralca pa je prebrana knjiga predvsem vir zadovoljstva in užitka.

Ključne prvine notranje motivacije so: kompetentnost, interes, zatopljenost učenca v branje in radovednost, njegovo prepričanje o pomembnosti branja, prvine zunanje motivacije pa so: dobiti priznanje (npr. pohvala, diploma), dosežek (npr. dobro oceno), tekmovati z drugimi, želja ustreči odraslim ali brati zaradi sodelovanja v različnih socialnih aktivnostih (pogovori z vrstniki, prijatelji). Glavne značilnosti notranje motivacije so tudi, da so pri notranji motivaciji cilji dolgoročnejši, da vodi k pogostejšemu in ponavadi vseživljenjskemu branju ter prispeva k večji bralni in učni uspešnosti kot zunanja motivacija, pri kateri so cilji odvisni od zunanjih dejavnikov. Seveda pa se lahko zgodi, da zaradi zunanjih spodbud (predvsem pohvala, knjiga kot nagrada) učenec sčasoma izboljša svoje bralne sposobnosti, in ko branje zanj ni več težavno, začne brati zaradi notranjih razlogov. Sredstva zunanje motivacije torej lahko pozitivno vplivajo na branje pri slabih bralcih, če so dana v projektu, v katerem se spodbuja tudi radovednost, užitek oz. druge notranje motivacijske dejavnike. Prav tako pogosto ne moremo govoriti, da posamezni učenci berejo samo zaradi notranjih razlogov, posamezni pa le zaradi zunanjih. Večinoma gre za medsebojno povezanost in prepletanje različnih zunanjih in notranjih motivacijskih dejavnikov. Ugotovitve številnih avtorjev namreč potrjujejo, da je motivacija za branje večdimenzionalna

in raznolika, zato tudi ne moremo na splošno govoriti, da so učenci motivirani ali nemotivirani, temveč da so motivirani na različne načine in za različne bralne vsebine (Pečjak et al., 2006).

Vzroki upada interesov branja

Po različnih raziskavah otrokov interes za branje upade okoli devetega leta starosti. Približno v devetem letu začne izgubljati zanimanje za branje od 25 do 30 % vseh otrok. Ta padec se pogosteje pripeti dečkom, čeprav tudi deklice niso izvzete. K upadu interesa za branje vpliva domače bralno okolje, saj večina otrok, starih devet let, že zna brati sama, tako da starši nehajo brati z njimi. Brez pomoči staršev pa vrednost branja v otrokovih očeh upade in napredek v branju lahko izostane. Nekateri raziskovalci pa menijo, da k temu pripomore tudi pogovor v družinah, ki ne bogati besedišča, ki se že zahteva od devetletnih bralcev. Nekateri otroci namreč nikoli prej ne slišijo za besede ali pojme, o katerih berejo v knjigah. Posledica je seveda ta, da jim postaja branje čedalje težavnejše. Otroci pri devetih in desetih letih so tudi že ravno dovolj samostojni, da odhajajo k prijateljem in se igrajo brez nadzora staršev. Če starši za branje ne prihranijo nekaj časa, ga bo otrok vsega porabil za obiskovanje prijateljev, gledanje televizije, igre, ukvarjanje s športom itd. (Kropp, 2000). K upadu zanimanja za branje pa pripomore tudi šolsko okolje, saj začnejo učitelji pri devet- in desetletnikih poudarjati pomembnost pisanja, z leti šolanja je tudi vedno več branja za učenje, torej je vedno večji poudarek na zunanji motivaciji, na ocenah. To branje pa ni vedno povezano z ugodnimi izkušnjami, saj je branje za učenje lahko naporna dejavnost (Pečjak in Gradišar, 2002).

Projekt Spoznajmo pisatelja

V začetku šolskega leta smo se na pobudo naše knjižničarke sestale učiteljice 4. in 5. razreda in skupaj načrtovale, kaj bi naredile, da bi pri učencih povečale interes oz. motivacijo za branje, ki začne v drugem VIO zelo upadati. Učenci ne obiskujejo več šolske knjižnice tako pogosto kot v prvem VIO, prav tako se zmanjša število učencev pri sodelovanju za Prežihovo bralno značko. Z veseljem smo sprejele projekt, ki ga je zasnovala naša knjižničarka pod nazivom Spoznajmo pisa-

telja. Učiteljci 4. razreda sva na začetku šolskega leta glede na učni načrt pri slovenskem jeziku izbrali štiri avtorje mladinske književnosti, ki jih bodo učenci podrobneje obravnavali v knjižnici skupaj s šolsko knjižničarko. Tako smo s projektom začeli v mesecu novembru, ko so se četrtošolci že podrobneje seznanili in spoznali slovensko mladinsko pisateljico Deso Muck, v januarju Leopolda Suhodolčana, v mesecu marcu in maju pa so podrobneje obravnavali še slovenskega pesnika in dramatika Borisa A. Novaka ter znano švedsko mladinsko pisateljico Astrid Lindgren. In kako takšen pouk poteka? Na začetku ure je knjižničarka s pomočjo rebusov, ugank ali z odkrivanjem obraza znanega pisatelja motivirala učence, da so ugotovili, katerega avtorja mladinske književnosti bodo ta dan spoznali. Nato je sledilo delo po skupinah. Učenci so s pomočjo informacijskih virov, to je knjig in računalnikov, iskali bistvene oziroma ključne podatke o pisatelju in si jih v skupini zapisali v zvezek. Najprej so se seveda skupaj pogovorili o vsebini oziroma o tem, kaj je najpomembnejše v besedilu. Pri tem so se pojavile težave, saj učenci niso znali izluščiti bistvenih podatkov iz besedila, a ob usmerjanju učiteljice in knjižničarke je tudi to steklo.

Slika 1, 2: Učenci s pomočjo informacijskih virov iščejo podatke iz besedila

Iz tega, kar so zapisali v zvezek, so nato po skupinah na lističe tvorili vprašanja po zahtevnosti in jih kategorizirali od ene do pet točk, pri čemer je ena točka pomenila, da je vprašanje najlažje, pet točk pa je dobilo vprašanje višjega nivoja. Učenci so se tako urili v postavljanju vprašanj in zavedanju, da sta od vrste in kakovosti postavljenega vprašanja odvisni vrsta in kakovost odgovora.

Slika 3: Zapisovanje vprašanj po zapisu v zvezek

Ko so se učenci posedli na blazine, jim je knjižničarka glasno prebrala zgodbo pisatelja. Po prebranju je sledil pogovor ob knjigi ter predstavitev zbirke njegovih knjig. Za konec pa še kviz, kjer so skupine med seboj tekmoval in odgovarjale na prej zastavljena vprašanja. Tista skupina, ki je prva dvignila semafor, je prva odgovarjala. Če so na vprašanje pravilno odgovorili, so prejeli določeno število točk, če ne, je odgovarjala naslednja skupina. Po končanem pouku so si nekateri učenci že izposodili knjige danega pisatelja/-ice, saj je naš namen tudi ta, da učenci večkrat posežejo po literaturi danega pisatelja in ko knjigo preberejo si s tem pridobijo tudi točke. Možnost izbire med knjigami različnih zahtevnostnih stopenj omogoča vsem vrstam bralcev, da izbirajo in berejo svojim bralnim sposobnostim ustrezno bralno gradivo. Slikanice in tanjše knjige res prinesejo manj točk, vendar si lahko učenec, ki posega po takšni literaturi in ki ima težave pri branju, prav tako pridobi točke v primerjavi z bralцем, ki posega po debelejših in zahtevnejših knjigah. Pri ponovnem srečanju v šolski knjižnici knjižničarka tistim, ki so brali, podeli priznanja, učenec, ki je prebral največ knjig, pa dobi tudi knjižno nagrado. Na žalost, je še vedno zunanja motivacija (v našem primeru priznanje, knjižna nagrada, tekmovalnost) tista, ki marsikaterega učenca v večji meri

pritegne k branju. Prizadevamo pa si, da bodo učenci z nadaljevanjem tega projekta v novem šolskem letu začutili, da branje ne predstavlja le sredstva za doseganje ciljev, ampak da lahko ob branju uživaš, se sprostiš in ga dojemaš kot nekaj življenjsko koristnega.

Zaključek

Interes za branje povečuje predvsem izbor zanimivih besedil za učence, radovednost, bralni modeli, ugodje in užitek ob skupnem branju s starši, učitelji. Skupno branje knjig ni le prijetno zaradi vsebine, temveč tudi zaradi toplega ozračja in telesne bližine. Vse to spodbudi pozitivna čustva in sprosti okolje, otroku pa postane model, kako se lahko navduši nad besedilom.

Da bodo učenci raje brali, je treba v pouk vključiti različne dejavnosti branja: učiteljevo branje učencem, glasno in tiho branje učencev, pogovori o prebranem. V bralne dejavnosti je potrebno vključiti tudi uporabo različnih bralnih gradiv. Če učitelj pouk naravnava tako, da je učencem bralno gradivo čim bolj dostopno (šolska knjižnica, razredna knjižnica), to prav tako vpliva na pogostost branja. Razpršenost razvitosti učenčevih bralnih zmožnosti je v obdobju od 8 do 18 let izredno velika, zato je potrebno izhajati iz bralnih sposob-

nosti učencev. Z zanimivimi bralnimi nalogami osmišljamo branje (pri pouku), izgrajujemo novo znanje, pripeljemo do razumevanja obravnavane vsebine in razvijamo spretnosti. Za bralno motivacijo je pomembna tudi socialna komponenta, zato je potrebno učence spodbujati k sodelovanju pri bralnih dejavnostih in omogočiti možnost pogovora in druženja v razredu ob knjigah s sošolci in odraslimi. V procesu učenja moramo razvijati tudi uporabo različnih bralnih strategij pri različnih vrsteh besedil. Interes za branje lahko povečamo tudi tako, da bralne dejavnosti načrtujemo skupaj s šolskim knjižničarjem. ■

Literatura

1. Grosman, M. (2004). *Zagovor branja: bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Sophia.
2. Jamnik, T. (2002). *Kdor bere: prispevki h književni in knjižnični vzgoji učencev osnovne šole: izbor mladinskih knjig iz let 2000 in 2001: priročnik za učitelje razrednega pouka in slovenščine, knjižničarje in mentorje bralne značke*. Ljubljana: Educy.
3. Kordigel, M. (1990). Bralni razvoj, vrste branja in tipologija bralcev. *Otrok in knjiga: revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*, 17 (29–30), 5–42.
4. Kropp, P. (2000). *Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje*. Tržič: Učila.
5. Pečjak, S., Bucik, N., Gradišar, A. in Peklaj, C. (2006). *Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
6. Pečjak, S. in Gradišar, A. (2002). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.